

Demokrati och värdegrund i styrdokument, allmänt

Förskolans och skolans demokratiska uppdrag och arbete med värdegrunden regleras i styrdokument på olika nivåer. Här refererar vi till vad som står om demokrati- och värdegrundsarbetet mer generellt.

Ansvar

Huvudansvaret för förskoleverksamheten, skolbarnomsorgen, skolan och vuxenutbildningen ligger hos kommunerna (eller annan huvudman när det gäller fristående skolor), vilket innebär att dessa har det yttersta ansvaret för hur arbetet med demokrati- och värdegrundsfrågor ska bedrivas.

Skolverket ska aktivt bidra till att de nationella målen uppnås, vilket också innefattar det demokratiska uppdraget. Skolverket ska granska och värdera utbildningen, stimulera utvecklingen och kontrollera hur utbildningsväsendet lever upp till lagar och förordningar.

Skollagen

”Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan

1. främja jämställdhet mellan könen
2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden.” (1 kap. 2§)

Läroplanerna

Läroplanerna utgår ifrån och konkretiserar det som står i skollagen. Värdegrunden behandlas

i ett eget avsnitt i läroplanerna. De värden som ska genomsyra all verksamhet i förskola och skola samt förmedlas och förankras i eleverna är: människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta

”Värdegrunden uttrycker det etiska förhållningssätt som ska prägla verksamheten. Omsorg om och hänsyn till andra människor, liksom rättvisa och jämställdhet samt egna och andras rättigheter skall lyftas fram och synliggöras i verksamheten.” (Lpfö 98)

”Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på.” (första kapitlet Lpo 94 och Lpf 94)

Om skolans uppdrag formuleras följande:

” Det etiska perspektivet är av betydelse för många av de frågor som tas upp i skolan. Perspektivet skall prägla skolans verksamhet för att ge grund för och främja elevernas förmåga att göra personliga ställningstaganden.” (Lpo 94)

Mål och riktlinjer

”Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar

- öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar,
- förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation samt vilja att hjälpa andra,
- sin förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till olika etiska dilemman och livsfrågor i vardagen,
- förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av kön, social eller etnisk bakgrund,

- respekt för allt levande och omsorg för sin närmiljö.” (Lpfö 98)

Mål som skolan ska sträva mot är bl. a. att varje elev ”utvecklar sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper och personliga erfarenheter”.(Lpo 94 samt Lpf 98)

Alla som arbetar i skolan ska bl. a. ”visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt förhållningssätt”. (Lpo 94)

Läraren ska ”klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet, öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem,”. (Lpo 94)

Läraren i gymnasieskolan ska ”visa respekt för den enskilda eleven och i det vardagliga arbetet ha ett demokratiskt förhållningssätt.” (Lpf 94)

I kursplanerna utvecklas och konkretiseras sedan demokratiuppdraget och värdegrunden.

Arbetsmiljölagen

Arbetsmiljölagen gäller även för elever. Lagens ändamål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö. Det är rektor som ansvarar för att skolan har en god arbetsmiljö och lever upp till kraven i arbetsmiljölagen. De som ska föra elevernas talan när det gäller arbetsmiljöfrågor är elevskyddsombuden på skolan. Elevskyddsombud ska finnas från år 7 och uppåt, och de väljs av eleverna. Kommunen har också en skyldighet att ha rutiner för att tidigt fånga upp signaler om problem och åtgärda eventuella missförhållanden, och som huvudman för skolan har kommunen också en skyldighet att klargöra att kränkande behandling inte accepteras i verksamheten.

(”Arbetslagare” – läs elev. ”Hans” – läs även hennes)

”Arbetsmiljön skall anpassas till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende. Arbetstagaren skall ges möjlighet att medverka i utformningen av sin egen arbetsituation samt i förändrings- och utvecklingsarbete som rör hans eget arbete. Teknik, arbetsorganisation och arbetsinnehåll skall utformas så att arbetstagaren inte utsätts för fysiska eller psykiska belastningar som kan medföra ohälsa eller olycksfall.” (AML 2 kap. 1§)

FN:s konventionen om barnets rättigheter

Barnkonventionen har, i likhet med deklarationen om mänskliga rättigheter, ett ursprung i FN-stadgans princip om den inneboende värdigheten hos alla människor och deras ”oförytterliga rättigheter”, grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen.

Barnkonventionen bygger på perspektivet; barnets bästa ska alltid komma i främsta rummet.

Fyra huvudprinciper utgör grunden för hur de olika sakartiklarna ska tolkas och förverkligas:

- Rättigheterna i konventionen gäller alla barn utan diskriminering (artikel 2)
- Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som berör barnet (artikel 3)
- Barnet har rätt till sitt liv och har rätt att utvecklas (artikel 6)
- Barnet har rätt att göra sig hört och få sina åsikter respekterade (artikel 12)

I artikel 29 behandlas utbildningens syfte. Barnets utbildning ska bland annat syfta till att:

”förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämställdhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar;”